

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

CİLT : XXXVI

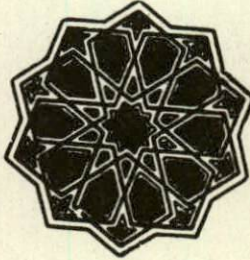

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

CİLT : XXXVI

Bu Dergide Yayınlanan makalelerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

ISBN 975-482-013-9 (TK. NO)
ISBN 975-482-391-X (36. CİLT)
ISSN 1301-0522

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ - 1997

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Prof. Dr. Hüseyin ATAY <i>Hadislere Göre Kur'an Okuma Şartları</i>	1
Prof. Dr. Hayrani ALTINTAŞ <i>İslâm Ahlâkı ve İnsan Davranışları</i>	15
Prof. Dr. Beyza BİLGİN <i>İslâm'da ve Türkiye'de Kadınlar</i>	29
Prof. Dr. Mehmet BAYRAKDAR <i>Fârâbi'nin "Şiir Sanatının Kanunları Risalesi" Adlı Eseri</i>	45
Prof. Dr. Sabri HİZMETLİ <i>Yurtdışına Yönelik Dinî Yayınlar</i>	67
Doç. Dr. Hasan ONAT <i>Şiiliğin Doğuşu Meselesi</i>	79
Doç. Dr. İrfan AYCAN <i>Emevî İktidarının Devamında Sakîf Kabîlesinin Rolü</i>	119
Doç. Dr. Mustafa ERDEM <i>Kıptî Meselesi Üzerine Bir Araştırma</i>	143
Doç. Dr. Cemal TOSUN <i>İlâhiyat Fakültelerinde Vaizlik Eğitimi</i>	179
Doç. Dr. Nesimi YAZICI <i>Sırrı Paşa ve Vilayet Gazeteleri</i>	223
Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR <i>Endülüs'ün Yıkılış Süreci Üzerine Mülâhâzalar</i>	233
Doç. Dr. İbrahim SARIÇAM <i>Küme'yt b. Zeyd el-Esedî</i>	255
Dr. Recep KILIÇ <i>Babanzâde Ahmed Naim'in Felsefî Görüşleri</i>	297
Öğr. Gör. Demirhan ÜNLÜ <i>Kur'ân-ı Kerim Okuma Yarışmaları</i>	341

Dr. Baki ADAM	
<i>Tevrat'ın Tahrifi Meselesine Müslüman ve Yahudi Cephesinden Bir Bakış . .</i>	359
Ignaz GOLDIHER (Çev. Dr. Ömer ÖZSOY)	
<i>Hadis'te Yeni Eflatuncu ve Gnostik Unsurlar</i>	405
Ar. Gör. Ali DERE	
<i>Ein Überlick Über Entwicklung des Hadit und Seinen Formalen Aspekt</i>	423
Kurt ve Ursula REINHARD (Çev. Ar. Gör. Bayram AKDOĞAN)	
<i>Bir Avrupalı Gözüyle 1955-60 Yılları Arasında Türkiye'de Müsiki Hayatı ...</i>	443
Muhammed H. BAKALLA (Çev. Necmettin YURTSEVEN)	
<i>Siretu İbn-i Hişam'ın Arapçası İle Bugünkü Arapça'nın Bir Mukayesesi</i>	461
Ebu'l-Vefa TAFTAZÂNİ (Çev. Ar. Gör. Mustafa AŞKAR)	
<i>Gazzâli'nin Tasavvuf Ekollerine Etkisi</i>	471
Yrd. Doç. Dr. İdris ŞENGÜL	
<i>Prof. Mehrân ve Diresatun Tarihiyyetun Mine'l Kur'ân-ı Kerim</i>	481
Dr. Osman TAŞTAN	
<i>Proceedings of the 14th Congress of the Union Europeenne Des Arabisants et Islamisants</i>	493
Prof. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK	
<i>Prof. Dr. Hikmet Tanyu'nun Hayatı, Eserleri ve Fikirleri</i>	499
Dr. Baki ADAM	
<i>Prof. Dr. Hikmet Tanyu'dan Günümüze Dinler Tarihi Çalışmaları</i>	509
Prof. Dr. Harun Güngör	
<i>Dinler Tarihcisi Olarak Prof. Dr. Hikmet Tanyu ve Türk Dinî Tarihi Çalışmalarına Katkısı</i>	521

KİTAP TANITIMI

Doç. Dr. İdris ŞENGÜL

Mehrân, Prof. Dr. Muhammed Beyyûmî, Dirasatun Tarihiyyetun Mine'l-Kur'âni'l-Kerîm, Dâru'n-Nahdati'l-'Arabiyye, 2. baskı, 1988-Beyrut, Lübnan.

Prof. Dr. Muhammed Beyyûmî Mehrân, Mısır'ın aşağı güney bölgesinde (es-Sa'idi'l-Aksâ) doğup, muhafazakâr İslâmî bir çevrede yetişmiş, 10 yaşlarında Kur'ân- Kerîm'i ezberlemiş, bizzat kendi ifadeleriyle hayatını hep ilim öğrenme ve ilmî araştırmalar yolunda geçirmiş Mısır'ın yetiştirdiği önemli bir ilim adamıdır. Mehrân, ellili yıllarda İskenderiye Üniversitesi Tarih Bölümü'ne girmiştir. Altmışlı yılların sonlarına doğru aynı bölümde Mısır ve Yakın Doğu Eski Çağ Tarihi sahasında mastır ve doktorasını tamamlayarak İskenderiye Üniversitesi'ne Eski Çağ Tarihi öğretim üyesi olarak tayin edilmiştir. Yetmişli yılların sonlarına doğru Suudî Arabistan'ın İmam Muhammed b. Suûd İslâm Üniversitesi Tarih Bölümü'ne öğretim üyesi olarak göreve başlamış ve uzun süre burada görev yapmıştır. Yazarın sahasıyla ilgili birçok araştırmaları ve eserleri vardır. Ancak eserleri arasında şimdi tanıtıma çalıştığımız en önemli ve hacimli eseri "Dirasatun Tarihiyyetun Mine'l-Kur'âni'l-Kerîm" adlı araştırmasıdır. Bu eser 5 kitaptan müteşekkil olup Kur'ân kıssaları sahasında yapılan çalışmalar arasında metot açısından farklı bir öneme sahiptir. Hatta sahasında bu türde yapılan ilk ciddi eser olduğunu rahatlıkla söylemek mümkündür. Eserin birinci baskısı İmam Muhammed b. Suûd İslâm Üniversitesi'nin imkânlarıyla 1980'de yapılmıştır. İkinci baskısı ise merkezi Beyrut'ta olan "Dâru'n-Nahdati'l-'Arabiyye" adlı yayınevi tarafından 1988'de yapılmıştır.

Müellif eserinde Kur'an kıssalarını; tarihen gerçek olaylar oluşu, tarihî bilgi açısından kıssaların değeri ve özellikle eski çağ tarihi açısından Kur'ân kıssalarının önemi gibi noktalardan ele almaktadır. Yazar bu araştırma eserinde ele aldığı Kur'ân kıssalarını incelerken Kitâb-ı Mukaddes'teki aynı kıssalarla ilgili bilgilerden de istifade ederek bir değerlendirme yapmaktadır. Ayrıca tarihî bilgi ve arkeolojik bulgulardan da faydalanarak Kur'ân kıssalarının tarihî gerçek olaylar olduğu hakikatini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Araştırmacı farklı ülke ve bölgelerde cereyan etmiş Kur'ân kıssalarını genel olarak dört ayrı bölgeye ayırarak tasnif etmiş, bunlardan herbirini bir kitabına konu edinmiştir. Konular her bir kitapta, kendi içinde belli bölümlere ayrılarak işlenmiştir.

Eserin birinci kitabı arap ülkelerinde geçen Kur'ân kıssalarına tahsis edilmiş olup, bir sunuş yazısı ve 11 bölümden müteşekkildir. Birinci bölümde şüphesiz araştırmanın temel kaynağı olan Kur'ân konu edinilmekte, ana başlıklarla; Kur'ân Tarihi, Tarihi Bir Kaynak Olarak Kur'ân, Kur'ân ve Tevrat Kıssalarının Mukayesesi gibi konulara yer verilmektedir (1/19-88). İkinci bölümde araştırmanın ikinci kaynağı Hadis-i Şerifler hakkında genel bilgiler sunulmaktadır (1/91-98). Üçüncü bölümde yine genel olarak Tefsir hakkında bilgilere yer verilmiştir (1/101-112). Daha sonraki bölümlerde de sırasıyla İbrâhim a.s. (1/113-180), Ka'be Tarihi (1/183-235), 'Ad Kavmi (1/239-262), Semûd Kavmi (1/265-288), Şu'ayb (a.s.)'ın Kavmi (Medyen Ahalisi) (1/289-307), 'Arım Seli (1/311-352), Ashâb-ı Uhdûd Kıssası (1/353-387) ve Fil Vak'ası (1/389-410) gibi kıssalar incelenmektedir.

İkinci kitap, Mısır'da cereyan eden Kur'ân kıssalarını ihtiva etmektedir. Konular; Peygamberlik ve Peygamberler (2/9-35), Yûsuf (a.s.)'ın (2/39-135) ve Mûsa (a.s.)'nın Hayatı (2/135-447) şeklinde üç bölümde işlenmektedir.

Üçüncü kitap, Şam (veya diğer adıyla Filistin) bölgesinde yer alan ülkelerde cereyan etmiş Kur'ân kıssalarını içermektedir. Dâvûd (a.s.)'ın (3/11-91) ve Süleyman (a.s.)'ın Hayatı (3/91-209), Eyüp (a.s.)'dan Yahya (a.s.)'a kadarki peygamberler (3/209-275) ve Meryemoğlu İsâ (a.s.) (3/275-355) şeklinde kıssalar dört ana bölümde ele alınmıştır.

Dördüncü kitap da Irak'ta cereyan eden belli başlı Kur'ân kıssalarına tahsis edilmiştir. Üç bölümden oluşmaktadır. Sırasıyla Nuh (a.s.)'ın Hayatı (4/9-105); Irak'ta Allah'ın Sevgili Dostu İbrâhim (a.s.)'ın (4/105-175) ve Yûnus (a.s.)'ın Hayatı (4/175-192) şeklinde Kur'ân kıssaları tafsilatlı bir şekilde incelenmiştir.

Beşinci kitap ise bizzat Yazar'ın ifadelerinden anladığımızı göre Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatına tahsis edilmiştir. Ancak henüz elde etme imkânını bulamadığımızdan bu son kitap hakkında fazla bilgiye sahip değiliz.

Şimdi bu kıymetli eserin daha iyi tanınması açısından faydalı olacağı kanaatiyle bu değerli ilim adamı ve araştırmacı Prof. Dr. M. Beyyûmî Mehrân'ın eserinin birinci kitabının başına koyduğu "Sunuş" yazısını aynen çeviriyoruz.

SUNUŞ

Şüphe yoktur ki, tarihî açıdan Kur'ân- Kerîm mutlak surette en doğru ve en sıhhatli bir kaynaktır. Çünkü, O, rivayet açısından son derece güvenilirliğe sahiptir. Daha da önemlisi Kur'ân-ı Kerîm; bizzat âyetin ifadesiyle: "Ne önünden ne de arkasından bâtulın yavaşamadığı, herşeyi hikmetle yaratan ve her türlü övgüye layık (Allah'tan) indirilmiş (bir kitap)tır"¹.

Binaenaleyh Kur'ân metninin sıhhati konusunda herhangi bir şekilde şüpheye mahal yoktur. Çünkü bu açıdan Kur'ân tartışma götürmeyen tarihî bir güvenilirliğe sahiptir. Bu özelliğe sahip olması şüphesiz Kur'ân-Kerîm'in, başlangıçta bizzat Hz. Peygamber'in (s.a.v.) emriyle yazıya geçirilmesi (Tedvin), sonra da her vesile ile okunması (Tilavet) ve nihayet Hz. Peygamber (s.a.v.) Refîk-ı A'lâ'ya intikal etmeden önce de Cebrâil'in (a.s.) huzurunda ezberden okuyarak (Hıfz) nihaî arza ile tasdik edilip perçinlenmiş olmasından ileri gelmektedir². Bunun içindir ki, Kur'ân vahyinin muhtevasında yer alan kıssalar da hayalden herhangi bir şeyin karışmadığı ve gerçekten başka bir şeyin girmediği tarihî haberler ve olaylardır³.

Ayrıca şu bir hakikattir ki, bizzat Allah Te'âlâ, Kur'ân'ı her türlü tahrif ve değiştirmekten koruyacağını; "Muhakkak Zikri (Kur'ân'ı) biz indirdik ve O'nu koruyacak da biziz"⁴, meâlindeki âyetle, "Şüphesiz Onu (senin kalbinde) toplamak ve Onu (sana) okutmak bize düşer. O halde sana Kur'an'ı okuduğumuz zaman onun okunuşunu takip et. Sonra onu açıklamak bize düşer"⁵, âyetleriyle taahhüd etmiştir. Allah (c.c.) korumasını bizzat uhdesine almayı, "... (Kendilerini Allah'a adanmış) Rabbâniler ve alimler de "Allah'ın kitabını korumakla görevlendirildiklerinden Onunla (Tevrat'la) hüküm verirlerdi..."⁶ âyetinin de deliliyle insanların korunmasına bırakmış olması sebebiyle Kur'ân'dan önce gönderilen semâvî kitaplara arız olan tahrif, değiştirme ve rivayet kopukluğu gibi hususlar Kur'ân'a arız olmamıştır.

Bu ayırımında saklı olan sır şudur: Kur'ân'ın dışındaki kutsal kitaplar belli bir zaman diliminden geçerli olmak üzere gönderilmiş olup, ebedi değillerdir. Ancak Kur'ân-ı Kerîm ise kendisinden önce gönderilmiş bütün kutsal kitapları doğrulayıcı, onları kollayıp gözetici olarak (Kıyame't'e kadar geçerli olmak üzere) indirilmiştir. Allah Te'âlâ bu konuda; "Sana da kendinden önceki kitabı doğrulayıcı ve onu kollayıp koruyucu olarak bu kitabı (Kur'ân'ı) indirdik..."⁷ buyurmaktadır.

1. 41. Fussilet: 42.

2. Draz, M. Abdullah, Medhalun ile'l-Kur'âni'l-Kerîm, s. 49.

3. el-Hafîb, Abdülkerîm, el-Kasasul-Kur'ânî, s. 52.

4. 15. Hicr: 9.

5. 75. Kıyame: 17-19.

6. 5. Maide: 48.

7. 5. Maide: 48.

Buradan da anlaşılıyor ki, Kur'ân-ı Kerîm, daha önce gönderilen kutsal kitaplardaki değişmez gerçekleri ihtiva ettiği gibi, Onda Allah'ın (c.c.) dilediği miktarda yeni ilave hükümler de mevcuttur. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm diğer kutsal kitapların yerini tutmakla birlikte, Kur'ân'ın yerini tutabilecek başka herhangi bir kutsal kitap yoktur. Bu özelliğine uygun olarak da Allah Te'âlâ Kıyamet'e kadar hüccet, rehber olarak kalmasını dilemiştir. Allah bir şeyi dilediği zaman onun meydana gelmesi için gerekli sebepleri kolaylaştırır. O herşeyi hikmetle yaratan ve herşeyi bilendir⁸.

Bütün bu sözkonusu gerçeklere rağmen -hayrettir ki, -Eski Çağ Tarihi ile ilgili araştırma sahası bu zengin Kur'ân kaynağından mahrum bırakılmıştır. Kanaatim o ki, Eski Çağ Tarihi araştırmaları sahası yakın zamanlara kadar nerede ise tamamen müsteşriklerin (oryantalistlerin) ve onların gayr-i müslim olan arap öğrencilerinin inhisarında kalmıştır. Gerek batılı oryantalistler gerekse onların müslüman olmayan arap öğrencileri, araştırmalarında Kur'ân-ı Kerîm'de bahsi geçen tarihî olaylara hiç yer vermemişlerdir. Çünkü kabul etmek gerekir ki, Kur'ân'ı ilgilendiren tarihî bir araştırma onların gayelerinden uzaktır. Yine Kur'an'da zikri geçen tarihî olaylarla ilgili araştırma sahası şu veya bu sebeplerden dolayı işlerine gelmemektedir. Hatta gayr-i müslim olan arap müsteşrikler Kur'ân'da anlatılan tarihî olayları çalışma ve araştırmalarında ele aldıklarında, onlara bu zor geliyordu.

Sebepler ne olursa olsun böylece Eski Çağ Tarihi ile ilgili araştırma sahası kesinlikle kaynaklarının en doğrusunu ve en sıhhatlisini zayi etmiştir. Hatta müslümanlardan bir grubun Eski Çağ Tarihi uzmanlık alanına girmesinden sonra bile durum değişmemiştir. Hatta ve hatta bir iki kişiyi geçmiyen bu müslüman araştırmacılar azınlıktaki bir grup, sözkonusu sahadaki çalışmaların da, eserlerinde Kur'ân-ı Kerîm'deki bilgileri kaynak göstermelerinden sonra bile Yakın Doğu Eski Çağ Tarihi (Târîhu's-Şarkı'l-Edna'l-Kadîm) sahasındaki mütehasıslar, tarihî araştırma dallarından biri olan Yakın Çağ Tarihi araştırmaları için alışlagelmiş klasik kaynaklara güvenmeye devam ederken Kur'ân-ı Kerîm'i güvendikleri kaynaklardan saymamışlardır.

Enteresandır ki, batılı olsun doğulu olsun, müslüman olsun gayr-i müslim olsun günümüz tarihçileri, rivayet açısından güvenilir olmadığı konusunda nerede ise ittifak etmelerine ve eldeki Tevrat metninin güvenilirliği meselesinde hatta bu metnin şu veya bu şahsa nisbeti konusunda hepsi de uzun tartışmaları getiren -şu anda eldeki Tevrat'a inanmayan mü'minler bir tarafa- Tevrat'a inananların ortaya koyduğu yüzlerce araştırmaların varlığına rağmen, Yakın Doğu Eski Çağ Tarihi'nin belirli dönemleriyle ilgili bir araştırma için Tevrat'a hâla temel kaynak olarak bakmaktadırlar⁹.

8. Draz, M. Abdullah, en-Nebeu'l-'Azîm, s. 13-14.

9. Bkz. Tevrat'la ilgili olarak "İsrâîl" adlı kitabımız, 1973-Kahire, s. 19-159.

Bütün bu gerçeklere rağmen Eski Çağ Tarihi sahasında uzman tarihçilerden hiçbiri Kur'ân-ı Kerîm'e müracaat etmeyi düşünmemiştir. Yüce Kitap Kur'ân-ı Kerîm ki, dünyadaki bütün ilim adamlarının görüşleri metninin güvenilirliğinde ittifak etmişlerdir. Mesela, İslâmiyet'e karşı düşmanlıkta son derece taassupta olan Sir William Muir Kur'ân hakkında şöyle demektedir: "Dünyada Kur'ân-ı Kerîm'den başka tam 14 asırdır elde mevcut metniyle hiç değişmeden olduğu gibi kalan ikinci bir kitap yoktur"¹⁰.

İngiliz ilim adamı W. Muir eserinde bir defa daha aynı konuya temas edip bu konudaki görüşünü şöyle teyid etmektedir: "(Hz.) Osman tarafından aslı nüshadan istinsah ettirilen mushaf elden ele herhangi bir tahrife maruz kalmaksızın bize kadar intikal etmiştir. Bu nüsha kesinlikle herhangi bir değişikliğe uğramadan, geniş İslâm ülkelerinde yaygın olan sayısız nüshalarla son derece itina ile korunmuştur ki, her asırda ve her devirde bütün İslâmî mezhepler için tek bir Kur'ân'dan başka bir Kur'ân olmamıştır"¹¹. İşte her devirdeki bütün müslümanlarca makbul olan aynı mushaf metninin ittifakla kullanılması elimizde mevcut, Allah tarafından indirilen asıl metnin sıhhatine en büyük bir delildir¹².

Aynı gerçeği Leblois da; "Şüphesiz günümüzde Kur'ân-ı Kerîm, kendisinde herhangi bir değişikliğin olmadığı yegâne ilâhî bir kitaptır"¹³.

10. Bkz. Muhammed Hüseyin Heykel, es-Siddîk Ebûbekir, 1964-Kahire s. 323; ve yine bkz. Sir William Muir, The Life Of Mohammed and History of İslâm, Edinburgh, 1923.

11. Kur'ân'la ilgili olan bu gerçeği, herkes tarafından kabul edilen Tevrat'la ilgili gerçekle karşılaştırınız. Tevrat'la ilgili bu gerçek şudur: Biri İbrânî yahudileri için, diğeri Sâmirî yahudileri olmak üzere yahudilerde Tevrat'ın iki nüshası vardır. Bu iki nüshadan herbiri, gerek bölümlerinin sayısı bakımından gerekse metinlerinin çoğunda diğerinden ayrılır. Hıristiyanlar açısından da Tevrat'la ilgili durum yahudilerin durumundan daha iyi değildir. Hıristiyanlar farklı İncil nüshalarına inandıkları gibi, kutsal kitap olarak Tevrat'a da inanmaktadırlar. Hıristiyanlar katında bu konudaki durum en azından Tevrat'ın (Eski Ahit) iki baskısının bulunduğu ki, birisini Protestan kiliseleri, diğerini de Katolik kiliseleriyle Doğu Ortodoks kiliseleri kullanmaktadır. ikincisinin diğerinden birçok bölümleri fazladır. Protestanlar bu ikinci nüshadaki fazlalık bölümleri "Apokrif=Uydurma" bölümler olarak kabul etmektedirler. Protestanların kullandığı Tevrat bölümlerinin sayısı ile Katoliklerin kullandığı Tevrat bölümleri arasındaki farklılıktan da öte, bizzat Tevrat bölümlerinin isimleri konusunda bile Protestanlarla Katolikler arasında ihtilaf söz konusudur. Halen de devam etmektedir. Son olarak Tevrat'la ilgili olarak diğer bir anlaşmazlık; yahudiler katında muteber olan Tevrat'ın bölümlerinin tertibi ile hıristiyanlarca muteber Tevrat'ın bölümlerinin tertibi arasındaki farklılıktır. (Bu konuda bkz. "İsrâil" adlı kitabımız, s. 20-21; Ve yine bkz. Kâmûsu'l-Kitâbi'l-Mukaddes, 1/451, Beyrut-1964; Hasan Zaza, el-Fikru'd-Dîni'l-İsrâîlî, Kahire-1971, s. 248-249; Habîb Sa'îd, el-Medhal ile'l-Kitâbi'l-Mukaddes, Kahire, s. 67-68 Fuad Hasaneyn, et-Tevratü'l-Hiyeroğlîfiyye, Kahire-1968, s. 14-15; Aynı şekilde bkz. M.F. Unger, Unger's Bible Dictionary, Chicago, 1970, s. 144.

12. Draz, M. Abdullah, Medhalun ile'l-Kur'âni'l-Kerîm, s. 40; W. Muir, The Life of Mohammed, Zikreden: B. st. Hilaire, Mahomet et le Koran, s. 33.

13. Draz, M. Abdullah, a.e.s. 40; Leblois, Le Koran et la Bible Hebraïque, Paris-1987, s. 47.

ifadesiyle teyid ederken, Nöldeke de; "Muhakkak ki, Kur'ân metni, olgunluk ve aslına uygunluğu açısından en güzel şekilde kalan bir kitaptır." demektedir¹⁴.

İşte açıktır ki, dünyadaki bütün alimler; Hz. Ebûbekir Sıddîk döneminde cemedilip yazılan mushafın, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde tedvin edilen mushafın aynı olduğunu ve yine Hz. Osman döneminde istinsah edilip çoğaltılan mushafın da aynı mushaf olduğunu teyid etmektedirler.

O halde bu gerçeğe bağlı olarak ikinci önemli nokta farklı kıraat şekillerinin Kur'ân metniyle uyuşmasının vacip olduğudur. Çünkü, Kur'ân metni konusunda şüphe etmek inkârâ götürür. Kur'ân metnine herhangi bir ilavede bulunmak da caiz değildir. Çünkü bu metin nazil olduğu şekliyle bize kadar tevâtürden ulaşmış ve Kıyamet'e kadar da aynen devam edecek olan Kur'ân'dır¹⁵.

Şüphe yok ki, Kur'ân-ı Kerîm -kıssalar üslûbuyla- modern keşiflerin tamamen teyid ettiği İslâm öncesi asırlarla ilgili gerçekten doğru ve önemli bilgileri, İslâm'dan önceki devletlerle ilgili haberleri bize vermektedir. Mesela, Kur'ân bize Mûsa (a.s.) kıssasıyla, firavunlar sülalesinin hükmettiği Mısır'daki ilahlık iddiasında bulunan krallarla, o günkü Mısır'ın sosyal, ekonomik ve politik durumlarıyla ilgili önemli bilgiler sunmaktadır¹⁶. Kur'ân'da anlatılan İbrâhim (a.s.)'la ilgili kıssa için de durum aynıdır. Bu kıssa ile de Kur'ân bize eski Çağ dönemindeki Irak'la ilgili birçok bilgileri vermektedir¹⁷.

Kur'ân'ın isrâiloğullarından bahsetmesine gelince, bizzat Tevrat da dahil; şüphesiz Kur'ân gibi, İsrâiloğullarından uzun uzadıya bahseden, yahudilerin özellikleri, durumları, ahlakları konusunda etraflı bilgi veren ve yahudilerin peygamberlere karşı takındıkları tavrı açıklayan başka bir semâvî kitap yoktur. Bu konuda Allah Te'âlâ Kur'ân'da şöyle buyurmaktadır: "Muhakkak ki, bu Kur'ân, İsrâiloğullarına; kendilerinin, hakkında ihtilaf ettikleri şeylerin çoğunu anlatıyor"¹⁸.

Kur'ân'ın arap ülkelerinden bahsetmesine gelince; bu konuda da Allah'ın yüce kitabı Kur'ân-ı Kerîm'de önemli miktarda âyet-i

14. Bkz. T. Nöldeke, Geschichte des Korans, 1961, s. 16.

15. Muhammed Ebû Zehra, el-Kur'ân, s. 43; Tefsîrû'l-Kurtubî, 1/80-86; Fetâvâ ibn-i Teymiye, 13/420-421; Muhammed Hüseyin Heykel, Hayât-u Muhammed, s. 51-55; aynı şekilde bkz. W. Muir, Opcit, s. XIV-XIXX.

16. Bkz. Mûsa (a.s.) kıssası için; 2. Bakara: 47-74; 7. A'râf: 103-155; 10. Yûnus: 75-93; 20. Tâhâ: 9-99; 26. Şu'ara: 10-68; 28. Kasas: 3-44; 40. Gâfir (Mü'min): 23-54.

17. Bkz. İbrâhim (a.s.) kıssası için; 2. Bakara: 258; 6. En'âm: 74-83; 14. İbrâhim: 35-41; 19. Meryem: 41-50; 21. Enbiya: 51-73; 26. Şu'ara: 69-89; 37. Sâffât: 83-113.

18. 27. Neml: 76.

kerîmelerin bulunduğunu görürüz. Mesela Kur'ân, İslâm'dan önce Arap Yarımadası'nın güneyinde kurulmuş olan Sebe' Krallığı'ndan bahsetmektedir. Yine Kur'ân-ı Kerîm; 'Âd¹⁹ ve Semûd²⁰ kavimleri gibi, tarihte helak olan arap kavimlerini anlatma konusunda da bugün elde mevcut semâvî kitaplar arasında tektir. Bunlara ilaveten Kur'ân, Ashâb-ı Kehf (Mağara Arkadaşları) kıssasından²¹, 'Arim Seli²² ve Ashâb-ı Uhdûd²³, Ashâbu'l-Fil²⁴ kıssalarından ve İbrâhim (a.s.)'ın, oğlu İsmâil (a.s.)'la birlikte, Hicaz'ın kutsal bir yeri olan Mekke'ye hicretlerinden ve daha sonra da İsmâil (a.s.)'ı oraya yerleştirmesinden²⁵ bahsetmektedir.

Konu ile ilgili gelecek âyet-i kerîmelerde Allah Te'âlâ şöyle buyurmaktadır:

"(Ey Muhammed!) bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Daha önce ne sen ne de kavmin bunları bilmiyordunuz. O halde sabret, sonuç müttakilerindir"²⁶.

"(Ey Muhammed!) bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Meryem'in bakımını hangisi yüklenecek diye kurra çekerlerken sen onların yanında değildin. Bu konuda onlar aralarında çekişirlerken de yanlarında değildin"²⁷.

Ancak bütün bunlar kesinlikle Kur'ân-ı Kerîm'in tarihçilerin anlattığı gibi, tarihte geçmiş milletlerin haberlerini anlatan bir tarih kitabı olduğunu ifade etmez. Muhakkak ki, Kur'ân-ı Kerîm, insanları en doğru yola hidayet edip irşad eden bir kitaptır²⁸. Allah Te'âlâ bu kitabı, müslümanlar için bir düstur, hayatlarında üzerinde yürüyecekleri bir metot, yol olması ve onları Tevhid'e²⁹, nefisleri kötülüklerden arındırmaya, ahlak konusunda temel prensipleri³⁰, adalet için gerekli ölçüleri³¹ koymaya ve gerekli bazı hükümleri istinbat etmeye³² çağırması için indirilmiştir. Buradan hareketle diyebiliriz ki; Kur'ân-ı Kerîm'de tarihî bir olay anlatılmışsa bu da sadece ders ve ibret içindir³³.

19. 7. A'râf: 65; 11. Hûd: 50-60; 26. Şu'ara: 123-140.

20. 7. A'râf: 73-79; 11. Hûd: 61-68; 26. Şu'ara: 141-159.

21. 18. Kehf: 9-26.

22. 34. Sebe': 15-19.

23. 85. Burûc: 4-10.

24. 105. Fil Suresi tamamı.

25. 2. Bakara: 124-131; 14. İbrâhim: 35-41.

26. 11. Hûd: 49.

27. 3. Âl-i 'İmrân: 44.

28. Bkz. 17. İsrâ: 9.

29. Örnek olarak bkz. Nûh (a.s.) kıssası için; 71. Nûh: 2-20; Yûsuf (a.s.) kıssası için, 12. Yûsuf: 37-40; İsa (a.s.) kıssası için, 4. Nisa: 171-172; 3. Âl-i 'İmrân: 59; 5. Maide: 71-76.

30. Bkz. örnek için; 2. Bakara: 44; 7. A'râf: 85-87; 11. Hûd: 84-88.

31. Bkz. Dâvûd (a.s.) kıssası, 38. Sâd: 21-26.

32. Bkz. 5. Maide: 27-32, 42-50; 2. Bakara: 178-179.

33. Bkz. Kur'ân'ın hedef ve gayeleri konusunda, Tefsiru'l-Menâr, 1/206-293.

Bütün bunlarla beraber her zaman ve sürekli olarak aklımızdan çık-maması gerekir ki, Kur'ân kıssaları apaçık bir gerçekten başka bir şey de-ğildir., Bu hususta Allah Te'âlâ birçok âyetlerinde şöyle buyurmaktadır:

“Sözce Allah'tan daha doğru olan kim var”³⁴.

“Muhakkak ki, (İsâ a.s. hakkında) bu (anlatılanlar) gerçek kıssa-dır”³⁵.

“(Ey Muhammed!) Biz sana onların (Mağara Arkadaşları'nın) haber-lerini gerçek olarak anlatıyoruz”³⁶.

“Kitaptan sana vahyettiğimiz gerçektir”³⁷.

“Muhakkak ki, Biz sana kitabı gerçek olarak indirdik”³⁸.

“Bunlar Allah'ın âyetleridir ki, Biz sana onları gerçek olarak okuyo-ruz. Allah'tan ve O'nun âyetlerinden sonra hangi söze inanacaklardır?”³⁹.

“... Rableri tarafından Muhammed'e indirilen gerçeğe inananlar...”⁴⁰

“Bunlar Allah'ın âyetleridir ki, bunları sana gerçek olarak okuyoruz. Şüphesiz sen gönderilen elçilerdensin”⁴¹.

“Şüphesiz sana kitabı gerçek ile indirdi”⁴².

Allah biliyor ki, 20. asrın ellili yıllarında İskenderiye Üniversitesi Tarih Bölümü'ne intisap ettiğimden beri, Kur'ân-ı Kerîm'in kısa veya taf-silatlı olarak değindiği tarihî olayları okurken kendi kendime soruyordum; niçin müslüman tarihçiler-ki onların birçoğu dînî terbiyelerinin gereği Kur'ân-ı Kerîm'den az veya çok ezberledikleri, birçoğu da, ilmî araştırmalarının gereği Kur'ân'da anlatılanları bildikleri halde- Kur'ân'a müracaat etmiyorlar? Ve Kur'ân-ı Kerîm'de tarihî olaylarla ilgili anlatı-lan bilgileri kullanmıyorlar? En azından Allah'ın yüce kitabında anlatıldı-ğı miktardaki tarihî olayların doğru veya yanlış olduklarını tesbit etmeleri için Kur'ân'a müracaat etmeleri gerekli değil miydi? Ancak tatmin olaca-ğım veya en azından müslüman tarihçilerin işaret edilen bu tavırları karşı-sında izleyeceğim tutumumu belirleyen herhengi bir cevaba ulaşmamış-tım.

34. 4. Nisa: 87.

35. 3. Âl-i 'Imrân: 62.

36. 18. Kehf: 13.

37. 35. Fâtır: 31.

38. 39. Zümer: 2, 41.

39. 45. Câsiye: 6.

40. 47. Muhammed: 2.

41. 2. Bakara: 252.

42. 3. Âl-i 'Imrân: 3.

İşte böylece bu konuda kararsızlık içinde kaldım. Fakat mastır ve doktora tamamlayıp 20. asrın altmışlı yıllarının sonlarında İskenderiye üniversitesi eski Çağ Tarihi öğretim üyesi olarak tayin olunca her türlü kaynağın üzerinde bir değeri olan yüce Kur'ân kaynağına yönelmeye başladım. Açıktır ki, benim böyle bir kaynağına yönelişimi kolaylaştıran şey, ihtisas alanımın Mısır ve Yakın Doğu Eski Çağ Tarihi konusunda olmasıdır. Bunun yanında benim Kinane Ülkesi'nin (Mısır) aşağı güney bölgesinde muhafazakâr İslâmî bir çevrede yetişmem de, 10'u fazla geçmeyen bir yaşımda Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemem için uygun bir ortamı hazırlamıştı. Buna ilaveten İslâmî araştırmalarda bulundum. Akademik hayatımın erken ilk yarısını öğretmen enstitülerinde bu İslâmî araştırmalar yolunda geçirdim. Son olarak İmam Muhammed b. Suûd İslâm Üniversitesi Tarih Bölümü'nün tedris kurulu üyeleri arasında olmam da Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan tarihî olayları araştırmaya yönelmem hususunda şüphesiz güzel bir fırsat olmuştur.

Böylece Allah'a istiharede bulunduktan sonra sadece Kur'ân'ın ele aldığı tarihî olaylar hakkında 5 kitap halinde **“Dirasâtun Tarihiyyetun Mine'l-Kur'âni'l-Kerîm”**⁴³ adıyla araştırmalar serisini yazmaya karar verdim. Yüce Allah'tan aşağıda belirtilen şekilde güzel bir tarzda bu eserleri ortaya koymaya muvaffak kılmasını diliyorum:

1- I. Kitap: Dirasâtun Tarihiyyetun Mine'l-Kur'âni'l-Kerîm fi Bilâdi'l-Arab (Arap ülkelerinde veya Arap Yarımadası'nda meydana gelen Kur'ân kıssalarını ele almaktadır).

2- II. Kitap: Dirasâtun Tarihiyyetun Mine'l-Kur'âni'l-Kerîm fi Bilâdi'l-Irak (Irak topraklarında yaşanan Kur'ân kıssalarını ele almaktadır).

3. III. Kitap: Dirasâtun Tarihiyyetun Mine'l-Kur'âni'l-Kerîm fi Mısır (Mısır'da geçen Kur'ân kıssalarını ele almaktadır).

43. Türkçe çevirisi “Kur'ân-ı Kerîm'den Tarihî araştırmalar” olan bu başlık şunu ifade etmektedir: Müellifin işaret edilen 5 kitap halindeki araştırması Kur'ân-ı Kerîm'in dışında anlatılan tarihî olayları asla ele almayacaktır. İnşallah bu seri eserin muhtevası, sadece Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan ve Arap Yarımadası'nda, Irak'ta, Mısır'da ve Sûriye'de geçen dinî, siyasî, iktisadî, sosyal v.b. konuları içeren tarihî kıssalar olacaktır. Bu seri araştırma eserlerinin son kitabı da (5. kitap) Kur'ân-ı Kerîm'deki şekliyle, öncekilerin ve sonrakilerin en şerefli rahmet ve barış Peygamberi'nin hayatı hakkında olacaktır ki, bu da adeta serinin misk gibi güzel bir koku bırakan bitirilişi olacaktır. Zannediyorum bu özlü ifadeler “Dirasâtun Tarihiyyetun Mine'l-Kur'âni'l-Kerîm” adlı bu seri eserin ismini açıklayacaktır. Yani bu eser sadece Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan tarihî olayları inceler. Başka bir deyişle Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılmayıp klasik tarihî kaynaklarda (mesela Kitâb-ı Mukaddes'te) anlatılan tarihî olaylar bu araştırma serisi eserlerini ilgilendirmemektedir.

4- IV. Kitap: Dirasâtun Tarihiyyetun Mine'l-Kur'âni'l-Kerîm fi Sûriye (Filistin). (Sûriye veya filistin bölgesinde geçen Kur'ân kıssalarını ele almaktadır).

5- V. Kitap: Dirasâtun Tarihiyyetun Mine'l-Kur'âni'l-Kerîm fi's-Sîreti'n-Nebevviyeti'ş- Şerîfe (Hz. Peygamber'in s.a.v. yüksek peygamberlik hayatını ele almaktadır).

Bu serinin birinci kitabı, Kur'ân'ın anlattığı ve özellikle arap Yarımadası'nda cereyan eden veya olayın ilk cereyan yeri arap toprakları olan tarihî olayları ele almaktadır. Dolayısıyla bu birinci kitapta Allah'ın dostu İbrâhim (a.s.)'ın, Kâbe'yi Mu'azzama'nın, Hûd (a.s.)'ın kavmi olan 'Ad Kavmi'nin, Sâlih (a.s.)'ın Kavmi Semûd Kavmi'nin, Şu'ayb (a.s.)'ın kavmi Medyenlilerin anlatıldığını görürüz. Ayrıca İslâm'dan önceki arap tarihinde meşhur olmuş 'Arim Seli, Ashâb-ı Uhdûd kıssası ve son olarak da Fil Hadisesi gibi olaylar da bu kitapta ele alınmaktadır. fil Olayı, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) peygamberliğinden önce meydana gelmiş ve Onun peygamberliğine işaret eden birçok olaylardan birisidir (İrhasât). Bu olay peygamberlerin sonuncusu, seyyidi ve alemlerin rabbı olan Allah'ın son elçisi Hz. Muhammed'in doğduğu Mekke-i Mükerrerme'de güneş doğmadan önce meydana gelmiştir.

Birinci kitabın ilk üç bölümü, bu araştırma eserin ilk ve temel kaynağı olma sıfatıyla Kur'ân-ı Kerîm'e, sonra da Allah'ın yüce kitabının iki tefsiri, açıklayıcısı olması sıfatıyla Hz. Peygamber'in hadeslerine ve Kur'ân-ı Kerîm'in tefsirine dayanması sebebiyle; sırasıyla Kur'ân-ı Kerîm, Hadîs-i Şerîf ve Tefsir ilmi ile ilgili bahisler teşkil etmektedir. Bu nedenle bu çalışmamızın temel kaynaklarını özetle okuyucuya vermek üzerimize düşen bir görevdir.

Kur'ân-ı Kerîm, Hadîs-i Şerîfler ve Tefsir İlmi'nin dışındaki kaynaklara gelince, bunların bu araştırma mahsûlü eserimize şüphesiz katkıları olmuştur. Fakat bunlar müstakil bir bahis içinde ele alınmamıştır. Çünkü bu eserler yardımcı ve ikinci derecedeki kaynaklardır. Sözkonusu kaynaklara sadece bazı olayların yorumu veya bazen bizim de katıldığımız, bazen de karşı çıktığımız farklı görüş açılarını sunmak için başvurduk. Ancak bunlar her halükârda beşerî kaynaklar olup semâvî kaynaklar değildir. Tekrar ifade edecek olursak bu kaynaklar "Dirasâtun Tarihiyyetun Mine'l-Kur'âni'l-Kerîm" adı altında yapılan bu çalışmada birinci derecede kaynaklar değildir.

Bütün bunlardan sonra şunu ifade etmeliyim ki, yüce Allah ihsanını bu araştırmanın sahibine bol bol verirken eserini de inayetine mazhar kılmaması şüphesiz güzel bir talihlilik, bahtiyarlıktır. Yüce Allah'ın inayetidir ki, bu eserin güzel bir şekilde insanlara sunulması, yayınlanması için İmam Muhammed b. Suûd İslâm Üniversitesi'ni bir vesile kılmıştır. Bu

İslâm Üniversitesi'nde eserin yayınlanmasını gerçekleştirenleri Allah Te'âlâ bu güzel işlerinden dolayı en güzel mükâfatla mükâfatlandırın.

Son olarak şunu belirtmeliyim ki; bu eser tarihî araştırma alanında yeni bir türdür. Bu alanın dalgalı denizinin derinliklerine dalmadan önce çok korkmuştum. Ancak sonunda durum ne olursa olsun bu konuda tereddüt etmenin ilmî araştırmanın gayesi ile örtüşmediğini anladım. Ayrıca ben -böyle bir araştırmaya girmekle- yolun başında dikkatle adımlarını atan bir araştırmacı olmaktan başka bir konuma sahip değilim. Dolayısıyla bana düşen bu alandaki yüksek sarayın binasına bir tuğla koymaktır. Diğer araştırmacıların da görevi bu binanın yapılışına daha sağlam ve sarsılmaz tuğlalar koymalarıdır. Böylece önceki müslüman nesillerin Kur'ân-ı Kerîm üzerine kurulan arap Dili, Fıkıh ve diğer araştırma dallarındaki yüksek bilim saraylarını kurdukları gibi, sonraki nesiller de gelip Kur'ânî çerçevedeki tarihî araştırmaların yüksek sarayını kursunlar. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm, geçmişte "Alimlerin doymadığı, müttakilerin usanmadığı, sürekli ve çok okumakla eskimeyen ve harikahkları bitmeyen ilâhî bir kitap olduğu gibi, şimdi de öyledir. Gelecekte de ebediyyen aynı kalacaktır.

Yüce Allah'tan en büyük dileğim, bu araştırmamın rızasına nail olmasıdır.

"Muvaffak olmam yalnız Allah'tandır. O'na dayandım ve Ona döneceğim."